

JA, adv., del ll. JAM id. □ 1.ª doc.: orígens (*Homilies* etc.).

«Quan om és macip <'un nen, un minyó'> penssa així com macip --- emperò quan és feit hom, lex aqueles coses que són de macip: moltes coses, que en macipea à feites, és nient, qar ja à om vergonja a dir zo que dezie quan ere macip», *Hom.*, 2v13. «Dix Na Maria Pocha a 'n G. Clerge --- que fembres eretges --- dix Na Maria Pocha a 'N G. Clerge ja dit, lo dia --- que ---», doc. de Gósol, a. 1250 (PPujol, *DocVgUrg.*, 15.5).¹⁰ «Aquesta captivitat en què sots, ha longament que sots en ella? — Respòs lo juheu: —Nós som ja estats en dues captivitas: la una durà 70 anys, e l'autra 400 --- e aquesta ---», Llull (*Gentil*, p. 64).

A part de l'ús estrictament propi, aquesta partícula pren, des d'antic tant o més que avui, diversos usos idiomàtics, propis sobretot del català. En el grup dels intensius, o d'asseveració reforçada, podem agrupar-ne àmpliament uns quants: «Totes coses del segle són vanitats --- mas caritat jamés no cadrà, e cels qui la segiran ja unqua no-i faliran», *Hom.*, 1v15; «si-ls costava tant diner com féu a mon pare, que n'ag lo bispe, ja no preicarien tant com fan», «responeren --- que ja vertuts de frare Ponz no-ls poguessen prod tenir, que no-i avien fe», i freqüent sobretot en frases negatives de promesa emfàtica: «—Diria-us-o si no me-n dexalàvets <'denunciar, traïr un secret'>. —No faré ja»; tot, en el dit doc. de 1250 (lín. 11, de nou 33) (i cf. infra).¹

Un altre ús molt freqüent llavors, i avui desuet, és per introduir interrogacions, que sempre són indirectes, i en què va precedint un pron. interrogatiu (o bé un *si* condicional): «li demanà noves del rey: ja què feya», «ella tochá règement a la porta, tant que lo ric hom se féu a la finestra, e demanà-li ja què volia», *Filla de Contastí* (*NCL*. XLVIII, 86, 78); especialment freqüent en Ant. Canals (que sol combinar-hi e al davant, i algun cop també darrere): «No deus atendre e ja e quines adversitats sostens, mas com les sostendràs», «tramès spies que vezessen la host de Scipió e ja quin capteniment fahien los romans», «e com de

la dita fortuna haja jo feta gran mencion, rahonablement poria ésser enterrogat per vostra senyoria e ja quina coza és fortuna», «imaginà Aníbal e ja ab açò si-l poria po<s>ar alguns aguayts», «que tu considers e ja si no-t pots gloriejar de la singular amor del teu spos, per ço com no est amade per ell sens companyia de bons hòmens» (*NCL*, *Providència*, p. 93; *Scipió*, 42, 35, 44; *De Arra de A.*, 140.19, i novament 140.27).²

Unes poques combinacions formant locucions. *Ja que* 'puix que' és sobretot modern però ja se'n veu algun cas en el S. xv: «Tantost com Jesuchrist fo passat, tots los dimonis tornaren a tanquar lo pas: —No, ja que a ell no havem pogut retenir, mas retindrem los altres que no-y muntèn», StVicentF (*Serm.* 1, 53.13). El *ja* asseveratiu en la frase feta *ja ho veig*, a força d'usar-se, a Mallorca,³ desgastant la seva força, s'ha convertit en una afirmació tan atenuada, frase de mera deferència concessiva, que tant o més que acord designa una espècie d'aquiescència escèptica i indiferent ('vaja, vaja...!') diríem a Terra Ferma): «--- Menj a la casa, / però no me donen res. / D'aquí a mig any, si faç bonda, / me darà vint sous (*satisfeta*). AMO: —*Ja ho veig!* Malaveja a instruir-tê», Bartomeu Ferrà (*IdOr* XIII, 92).

Avui, a més de la meitat del territori de la llengua, es pronuncia *ja*, tot i que l'única grafia admesa literàriament és *ja*:⁴ cas paral·lel al de *jo/ïo*. Es pronuncia *ža* (*ğa*) en la zona que, grosso modo, es troba a les dues Balears i al N. de la línia Montseny-Montsec, des de la mar fins a Aragó. No hi ha en això (ni en *jo*) cap fet modern i molt menys cap influència forastera: sempre degué ser així i amb límits ben semblants, i les dues isoglosses (la de *ja* i la de *jo*) coincideixen quasi del tot.

És veritat que així com la pron. *žp* seria ben desusada en el cat. central (Bna. i contorns), fins al punt de sonar com a rústica o muntanyesa, allà i en altres llocs d'aquesta àrea se sent a alguns, o de vegades, dir *ža*, mentre que una discrepància en sentit oposat no es dona enlloc: altrament, fins aquesta és excepcional.